

І. Р. Михасюк,

*д. е. н., професор, академік АН Вищої освіти України, завідувач кафедри економіки підприємства, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів
ORCID ID: 0000-0002-7614-9237*

Б. І. Косович,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів
ORCID ID: 0000-0003-4760-3098*

DOI: 10.32702/2306-6806.2021.9.4

ВНУТРІШНІ І ЗОВНІШНІ РИЗИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

I. Mihasiuk,

*Academician of the Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Enterprise Economics,
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv*

B. Kosovych,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Economy of Enterprise, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv*

INTERNAL AND EXTERNAL RISKS FOR UKRAINE: CAUSES AND WAYS OF OVERCOMING

У статті досліджено основні внутрішні і зовнішні ризики (загрози) розвитку української економіки. Проаналізовано причини сучасних викликів та їх вплив на подальші соціально-економічні процеси в Україні. Визначено важливість впровадження регуляторних і дерегуляторних заходів для подолання існуючих загроз. З'ясовано основні переваги поєднання регуляції і дерегуляції національної економіки. Розглянуто передумови розвитку оборонного комплексу та встановлено значимість зміцнення підприємств військово-промислового значення в умовах війни.

Вивчено шляхи регулювання внутрішніх і зовнішніх ризиків. Розкрито напрями економічного зростання через сприяння розвитку малого і середнього бізнесу, підвищення конкурентоспроможності продукції та європейський вектор розвитку. Запропоновано стратегічні пріоритети регуляторних заходів та необхідність застосування економічної диктатури. Обґрунтовано важливість державної підтримки розвитку інновацій, нових технологій та інвестування в модернізацію військово-промислового комплексу.

The article examines the main internal and external risks (threats) of the Ukrainian economy development. The causes of modern challenges and their impact on the further socio-economic processes of Ukraine are analyzed. The importance of implementing regulatory and deregulatory measures to overcome existing threats is identified. The main advantages of combining regulation and deregulation of the national economy are clarified. The preconditions for the development of the defense complex are considered and the significance of strengthening the enterprises of the military-industrial significance in the conditions of war is established.

Ways to regulate internal and external risks are outlined. The directions of economic growth are revealed through the promotion of small and medium business development, increasing the competitiveness of products and the European vector of development. The strategic priorities of regulatory measures and the need to apply economic dictatorship are proposed. The importance of state support for the development of innovations, new technologies and investment in the modernization of the military-industrial complex is substantiated.

Under conditions of internal and external risks, the regulation of the national economy at the macro level should be more centralized up to the economic dictatorship, without rejecting deregulation at the micro level, at the community level. It is a matter of strengthening state regulation of the economy towards strengthening the military-industrial complex (MIC) and at the same time deregulating the business of enterprises, in particular, the defense industry. And for entrepreneurship to work more efficiently, it is necessary to motivate business to grow in a competitive environment.

It is proposed to direct the economic dictatorship to de-oligarchization in the national economy, strengthening the militarism of strategic defense enterprises, liquidation of the institution of special exporters of military products, improvement of cooperation between Ukrainian and Western countries partner enterprises in the system of cross-border cooperation. In the current coronavirus crisis, the role of state regulation of economic processes should be much more important than in a developed market economy. The better the market works and the country develops, the less the state needs to intervene in the economy, and vice versa, the farther a society is from economic stability and development, the broader and larger the state regulation of market relations should be, especially in the conditions of war.

Ключові слова: внутрішні і зовнішні ризики, глобалізація, регулювання і дерегулювання, регуляторні заходи, інновації, малий бізнес, модернізація підприємств ВПК.

Key words: internal and external risks, globalization, regulation and deregulation, regulatory measures, innovation, small business, modernization of military-industrial complex enterprises.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Україна зустріла тридцятиріччя незалежності рядом не вирішених проблем — ризиків (загроз) як внутрішніх (домашніх), так і зовнішніх (війна з РФ). Одними з найбільш важливих питань для України є кремлівська агресія на Сході та окупація Криму.

Високе боргове навантаження, непослідовність і суперечливість політики, вплив капіталу та людських ресурсів, некомпетентність влади, некваліфіковане регулювання і криза відповідальності свідчать про занурення економіки України у ще більші ризики, кожен з яких поглиблює її відставання від найближчих європейських сусідів.

З початку 2020 р. українська економіка опинилась у новій системі ризиків, пов'язаних із глобальною пандемією COVID-19. За два квартали року ВВП знизився на 6,7 %, промислове виробництво — на 8,3 %. Більш ніж на третину порівняно з першим півріччям попереднього року впали капітальні інвестиції. Чисельність зайнятих в економіці скоротилася на 440 тис. осіб [1].

Останні ініціативи Європейської Комісії щодо заходів, спрямованих на зменшення чистого викиду парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року, за умови їх швидкої імплементації у законодавство ЄС можуть обумовити суттєві ризики в економіці України, — відзначає у своєму дослідженні Іванюта С.П. [2].

Подолання існуючих викликів, потребує відповідальних дій влади, ефективних регуляторних заходів, інклюзивних рішень та інноваційних шляхів розвитку. Це визначає важливість такого дослідження та його прикладне значення в існуючих умовах нестабільності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченням питань ризиків в умовах нестабільності та їх впливу на економічні процеси присвячені праці вчених О. Власюка, В. Горбуліна, Т. Гринь, А. Смельяненка, С. Іванюти, Е. Лібанової, О. Ляшенка, І. Малого, І. Радіонової та багатьох інших науковців. Водночас постає необхідність розгляду внутрішніх і зовнішніх ризиків (загроз) для України й вироблення концепцій їх ефективного регулювання в умовах нестабільності.

МЕТА СТАТТІ

З цією метою в межах нашого дослідження вважаємо за необхідне розглянути: ключові внутрішні і зовнішні ризики (загрози) для України; основи конвергенції регуляції і дерегуляції національної економіки в умовах нестабільності; значимість розвитку оборонного комплексу та інновацій для української економіки; шляхи ефективного регулювання внутрішніх і зовнішніх ризиків через сприяння розвитку малого і середнього бізнесу та державно-приватного партнерства.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Для України проблеми і перспективи глобалізації — це насамперед воєнні загрози та питання зміцнення оборони. Анексія Криму, окупація окремих районів Донецької й Луганської областей, а також утримання під російським контролем Придністров'я сформували "трикутник" реальних загроз Україні [3, с. 64].

Воєнно-політична обстановка, що склалася нині на Сході України, свідчить про збереження довгострокової воєнної загрози нашій державі. Це полягатиме перш за все в нарощуванні військового потенціалу донецьких терористів з боку РФ. Тому у Збройних Силах України передбачено посилення угруповання військ на північному, східному, південному й південно-західному напрямках. Це в свою чергу вимагає значних фінансових ресурсів, акумуляція яких є можливою лише за умови перебудови регулювання національної економіки, впровадження економічної диктатури та адекватних до ситуації регуляторних механізмів.

Одним із кроків у досягненні макроекономічної стабілізації в умовах зростання викликів національної безпеки України є оцінка економічних наслідків військового конфлікту, який доцільно розглядати як найбільший макроекономічний шок в історії країни, який має місце як з боку сукупного попиту, так і з боку сукупної пропозиції. Оцінювання економічних наслідків військових конфліктів ніколи не знаходилося в фокусі досліджень вітчизняних науковців. Україна як держава, де будь-які збройні конфлікти були відсутні впродовж двадцяти трьох років незалежності, не потребувала

вдосконалення методики визначення економічних наслідків війн [4, с. 68].

У зв'язку з цим сьогодні в умовах війни в Україні єдиними даними, якими можуть користуватися органи української влади при прийнятті антикризових рішень — це оцінка обсягу валового регіонального продукту окупованих територій. Йдеться про втрату промислового Донбасу та Криму, які в підсумку виробляли близько 15% валового внутрішнього продукту України [4, с. 68]. Натомість, ця цифра є дуже поверхневою і не дозволяє на національному рівні вчасно приймати рішення щодо нових реалій впливу на економіку військових дій.

Цікавою з таких досліджень нам видається наукова праця "Як війна збудує економіку" [5] Р. Барро з університету Дж. Мейсона (США). В дослідженні вчений проаналізував вплив двох світових війн на економіку Сполучених Штатів Америки та Великої Британії. У результаті авторських досліджень на основі аналізу часових рядів даних численних макроекономічних показників обгрунтовано такі фундаментальні узагальнення:

- 1) реальне виробництво знижується внаслідок внутрішніх війн та зростає в результаті війн, які держава проводить на чужій території;
- 2) інфляція є більшою при "домашніх" війнах, ніж при іноземних;
- 3) грошова пропозиція в період домашніх війн зростає значно більшими темпами, ніж у період іноземних;
- 4) ставки оподаткування по відношенню до реального випуску зростають під час іноземних війн і знижуються або залишаються незмінними під час домашніх;
- 5) державні витрати як частка від випуску зростають у розвинених індустріальних країнах впродовж обох типів війн. Однак для світу загалом частка державних витрат у випуску зростає тільки впродовж іноземних війн, домашні війни супроводжуються нижчими невійськовими витратами.

Як зазначають вчені у монографії [4, с. 69], що впродовж домашніх війн існує чітка тенденція до зниження валового внутрішнього продукту, що є наслідком того, що негативні шоки пропозиції переважають позитивні шоки попиту. І фіскальна, і монетарна політики залишаються експансіоністськими впродовж усіх типів війн. Багато досліджень описують умови війни як надзвичайний макроекономічний експеримент, але саме в дослідженні Р. Барро йдеться про першу систематичну компаративістику військових економік. На наш погляд, цей досвід доцільно враховувати в дослідженні впливу війни на макроекономічні процеси в Україні.

У нинішніх ризикових умовах тимчасової окупації Східної України змушує уряд визнати стратегічним пріоритетом номер один — обороноздатність, а отже, й змінити вектор у бік державного регулювання економіки, не чекаючи повномасштабного вторгнення російського агресора. Тому регуляторну роль уряду України варто насамперед скерувати на зміцнення військово-промислового комплексу. Адже світовий досвід вчить: раз почалась війна — все для фронту, все для перемоги. За таких умов на передній план виходить державна регуляція економіки оборонної промисловості. А щоб промисловість ВПК й інших підприємств більш ефективно працювали, варто мотивувати бізнес до зростання. В цьому й полягає поєднання регуляції і дерегуляції національної економіки.

Дерегуляція відкриває кожен національну економіку міжнародному суперництву і глобальній конкуренції, ідентифікує її функціонування, значно послаблює і державну владу, і саму економіку, яка стає некеріваною з внутрішнього центру. Національна економіка перестає бути самодостатньою з погляду інтересів розвитку. На думку окремих вчених, об'єктивно діє глобальний закон внутрішньої компресії економіки, за яким: чим сильніший зовнішній вплив на національну економіку, тим вищим повинен бути рівень її інтеграції, більшою сила внутрішніх взаємозв'язків, сильнішим

опір негативному зовнішньому впливу і загрозам. Відкритість національної економіки завжди повинна бути порівняно мінімальною, зокрема в ризиковій ситуації (війни з РФ).

Для макроекономічної стабілізації в умовах війни державну політику потрібно спрямовувати на забезпечення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності продукції, стимулювання ефективності підприємств, створення вільного корпоративно-капіталістичного укладу економіки шляхом капіталізації легально отриманих доходів від підприємств усіх форм власності і підприємств ВПК, зокрема.

Варто також об'єднати зусилля підприємств і приватних наукових підрозділів, налагоджувати спільний випуск продукції. При цьому слід поряд з зовнішніми грантами, фондами сподіватися на власні зусилля та дії, позбутися боргового тягара, забезпечувати свободу в наукових дослідженнях, освітніх процесах. Адже свобода стимулює економічний розвиток.

Розвиток оборонного комплексу, розвиток науково-технічного прогресу, ріст надходжень у цю сферу в перспективі значною мірою збільшить інвестиції у військово-промисловий комплекс і призведе до інноваційних зрушень. Трансфер інновацій у ВПК забезпечить формування високотехнологічних кластерів, які, крім цього вплинуть на експорт високотехнологічної продукції, надходження до бюджету додаткових коштів на оборону країни.

Усі без винятку підприємства повинні систематично отримувати дані централізованого, загальнодержавного маркетингу для орієнтації щодо наповненості ринку, попиту, держзамовлення. Щоб досягти високого рівня організації та дисципліни праці, доцільно ввести сучасну жорстку систему менеджменту на рівнях ієрархії управління макро- і мікроекономічними процесами незалежно від форм власності. Тим паче в умовах економічної нестабільності постає питання про те, як забезпечити ефективне державне регулювання, зберегти відомчу і державну монополію, які гарантують економічну демократію, уникнувши бюрократизації, корумпованості державного апарату, деформацій і змін у чинному законодавстві у разі ухвалення рішень у регіонах на мікрорівні. Як забезпечити свободу конкуренції, ініціативи і підприємництва, сильну мотивацію до праці, інвестицій та інновацій, не допустивши волюнтаризму, надмірного бюджетно-податкового пресу і зростання державної заборгованості в умовах економічної диктатури. За таких умов потрібна сильна виконавча влада усіх рівнів, особливо на місцях, сильна держава, здатна до радикальних і одночасно зважених, науково-обгрунтованих дій. Така держава могла б поєднати внутрішні та зовнішні чинники трансформації, узгодивши їх з глобальною метою соціально-економічного розвитку. Лише некорумпована влада може навести порядок, ліквідувати організовану злочинність, демонтувати великі монополії, які захищають свої інтереси підкупом і насильницькими методами.

Державні підприємства, особливо ВПК, повинні бути під особливим контролем з боку відповідних органів влади. Передусім, це оперативний і жорсткий адміністративний контроль щодо використання національного багатства, боротьба з монополізмом, вирішення проблем екології, гарантованого мінімального заробітку, захисту національних інтересів у зовнішньоекономічних зв'язках, дотримання законодавства в галузі підприємництва і фінансово-кредитної діяльності, діяльності державних правових органів. Потрібно запровадити найсуворіший контроль за проходженням у країні грошових потоків.

Сферу державного контролю звужує запровадження новітніх технологій та систем діджиталізації, розвиток світових комунікаційних мереж. За цих умов держава повинна залишатися саморегульованим менеджером поступового переходу від адміністративного до

економічного регулювання, інтегрування у світові економічні системи, що потребує відповідних змін у напрямах і засобах економічної політики.

Стратегічно важливим на сьогодні для української економіки є сприяння державою створенню мільйонів підприємств малого і середнього бізнесу, які дадуть нові робочі місця. Усі нині процвітаючі нові індустріальні країни пройшли трансформацію за умов значної ролі держави у цьому процесі. Підтримка і захист внутрішнього конкурентоспроможного виробника, як це має місце у розвинутих країнах, повинна стати обов'язковою вимогою національної стратегії, зорієнтованої на вирішення проблем міжнародної економічної безпеки країни, державної підтримки підприємств ВПК, їх модернізація, розвиток космічних технологій та наближення до стандартів НАТО.

Лише за умов, коли війна в Україні завершиться перемогою, а ринкова економіка набере відповідних темпів зростання, державне втручання буде поетапно обмежуватись. Проте економічна диктатура держави повинна діяти доти, доки в результаті приватизації та інших чинників не сформується середній клас.

Після подолання московської агресії, а також у міру ліквідації кризової ситуації в країні та переходу до справедливої ринкової економіки, піраміда влади буде розмиватись. Адже в ухваленні політичних рішень та їхньому виконанні братиме участь максимально можлива кількість громадян як безпосередньо, так і через своїх представників у парламенті. Народних обранців як справжніх виразників волі народу повинна об'єднати національна ідея.

Міцна, дієздатна і добре організована держава змушує індивідуальні та групові інтереси підпорядковувати чинному законодавству. Зокрема, в умовах ризиків українська держава повинна забезпечити відповідне регулювання відсоткових ставок та їхньої диференціації. Йдеться насамперед про зниження цих ставок для підприємств військово-промислового комплексу, які переходять (перейшли) на нові сучасні види озброєння і, навпаки, підвищення для підприємств, які випускають застарілу продукцію та не є еколого-орієнтованими. Все це сприятиме науково-технічному прогресу як у ВПК, так і в підприємстві України загалом.

У нестабільних умовах пріоритетними питаннями зовнішньоекономічної безпеки для підприємств є такі: з якими продуктами і на яких ринках можна добитися успіху, як можна організувати для цього по-новому ланцюг створення вартості, як розширити пропозиції технологій і закріпити позиції на ринку шляхом купівлі інших підприємств, зокрема ВПК. Йдеться про перехід від ліберальної до "диригентської" кластерної політики*.

Важливе значення має ефективна координація відповідної діяльності та взаємодія між центральними та регіональними органами влади, між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Також актуалізується роль комплексної багаторівневої системи оцінки ризиків і загроз національній безпеці як основи стратегічного планування в державі. Слід розробляти стратегічні заходи реагування та визначити нові орієнтири забезпечення економічної стабільності в державі через сприяння розвитку інтелектуального капіталу, малого і середнього підприємництва, подолання олігархії.

Для здійснення соціально-економічного прориву необхідним є використання синергетичного ефекту цілеспрямованої активної участі носіїв інтелектуального капіталу у продукуванні нових знань, ідей, реалізації інновацій. Адже цей капітал має емерджентну властивість: капітал колективу, групи населення нето-

тожний сумі індивідуальних інтелектуальних капіталів учасників; у процесі взаємодії, кооперації інтелектуальних зусиль працівників з'являються множинні додаткові ефекти. Тому ступенем задіяння цього інструменту у поєднанні з активізацією ринкового рушія економічної ефективності — конкуренції (що спонукає індивід до самовдосконалення, нарощування власного інтелектуального потенціалу) — визначаються перспективи виходу вітчизняної економіки на якісно новий рівень [6].

Процеси глобалізації в економічній, інформаційній, культурній сферах тісно пов'язані з процесами національної ідентифікації. Адже відродження національної свідомості є захисною реакцією суспільства проти руйнівного впливу відцентрових сил, пов'язаних з глобалізацією, зокрема з розривом традиційних зв'язків усередині країни, деградацією неконкурентоспроможних виробництв, загостренням проблеми безробіття. Згладити, пом'якшити ці негативи є головним стратегічним пріоритетом регулювання і дерегулювання економіки в умовах ризику. Тому поруч з економічною складовою, вирішальне значення у формуванні України як повноправного євроатлантичного партнера мають безпека і оборонна сфери, як важливі складові ефективності національної безпеки держави. Пріоритетними тут є забезпечення національних інтересів, державної незалежності, протидія і запобігання сучасним внутрішнім та зовнішнім викликам і загрозам з боку московських агресорів.

Перед урядом України в час війни повстає першочергове питання про посилення державного регулювання економіки в бік зміцнення військово-промислового комплексу з одночасним дерегулюванням розвитку на підприємствах оборонного сектору. Це, крім іншого, посилює мотивацію бізнесу військової продукції до зростання, дає змогу долучитися підприємствам, що виготовляють продукцію подвійного призначення до Державної програми розвитку озброєння і військової техніки.

Вирішення внутрішніх (домашніх) загроз доречно розпочати з реформи судової системи, реформи правоохоронної й податкової систем. Вирішення зовнішніх загроз (а це війна з РФ) повинні спиратися в першу чергу на державні підприємства, які забезпечують обороноздатність, суспільну безпеку, епідемічну безпеку, підтримку армії, її обороноздатності.

Після вирішення реформи судової, правоохоронної і податкової систем Україна стане привабливішою і для зовнішніх інвесторів. Далі розвиток конкурентних відомств.

Сьогодні перед українським бізнесом стоїть завдання виходу на сформований європейський ринок, що вимагає спеціальних знань, які б дозволили конкурентно торгувати і поступово завоювати європейський ринок.

Україні європейський напрямок дозволить розраховувати на участь у дослідницьких програмах та проєктах, які підкріплені серйозними фінансовими ресурсами. Євроінтеграційний процес забезпечить швидкий перехід на європейські стандарти.

Подальший шлях в цьому напрямку пролягає через систему європейських технічних стандартів для промислових товарів і систему санітарних та фітосанітарних умов для продовольчих товарів. Тобто українські товари не можуть експортуватися в ЄС, якщо не відповідають європейським технічним стандартам. Отож перед Україною сьогодні стоїть завдання створити національну законодавчу базу, яка відповідає європейським стандартам і технічним регламентам. Це означає, що систему стандартизації та технічного регулювання в Україні має бути рефор-

* "Диригентську" кластерну політику проводять уряди тих країн, які активно залучені до управління життям країни (Франція, Корея, Сінгапур, Японія, Швеція, Фінляндія і ін.). Від "диригентської" політики екстремальні умови змушують здійснити перехід до економічної диктатури.

мовано. Йдеться про створення нових інститутів й закриття старих, прийняття, розробку і адаптування до українського законодавства технічних стандартів щодо продукції, яку виробляють в Україні й експортують у Євросоюз, модернізацію виробництва, щоб вироблені товари відповідали європейським стандартам [7].

Орієнтація на європейський ринок змушує український бізнес самостійно чи з допомогою консультантів вивчати європейські вимоги та наближувати свій товар щодо його відповідності цим вимогам — визначити регламентуючі директиви ЄС, забезпечити документацію, яка б демонструвала відповідність продукції вимогам асоціації.

Сьогоднішня ситуація в Україні вимагає від уряду, Президента скерувати вістря регулювання економіки в бік боротьби з організованою злочинністю і, особливо, з корупцією. Адже, ці ключові негативи відлякують іноземних інвесторів більше, аніж російська агресія на Донбасі, а чи окупація АР Крим.

Для того щоб захистити себе від агресії з боку Москви, Україні слід брати участь як в регіональних, так і у міжнародних інтеграційних утвореннях і, в першу чергу, в НАТО і ЄС.

У часі нинішньої економічної нестабільності Українська держава для виконання макрозавдань повинна посилювати використання інструментів регулювання, зокрема дотримуючись принципів плановості та стабільності функціонування економіки. Йдеться насамперед про розроблення на державному рівні середньотермінових та стратегічних прогнозів розвитку економіки, визначення місця національної економіки у світогосподарських зв'язках. На підставі цих прогнозів держава покликана розробляти середньотермінові плани розвитку національного господарства.

Необхідною умовою успішного виконання стабілізаційної програми є наявність сильної й незалежної від тиску групових інтересів української виконавчої влади. Однак така влада може домогтися успіху лише тоді, коли основна частина економічно активного населення готова йти на значні жертви й поступки. В Україні ці жертви лишаються марними через корупцію, некомпетентність державної влади, відсутність необхідної правової бази. Тим часом перехідний період ставить особливо високі вимоги до рівня професіоналізму урядових структур, регулятивної ролі держави загалом. Більше того, роль держави в воєнний період, який вимагає прийняття і реалізації не завжди популярних, але чітко скоординованих і виправданих з погляду найближчої перспективи рішень, багаторазово зростає. Тому найважливіше значення для виходу України з кризи мають сприяння розвитку внутрішнього ринку капіталів, створення для цього необхідних економічних, соціальних та політичних передумов, визначення принципових довгострокових завдань та їх поетапне вирішення в умовах війни.

Впевненість у ризиковій грі може бути забезпечена тільки завдяки власному компетентному управлінню, розробці ефективних стратегій, опануванню комплексними структурами, оптимізації процесів і підготовці кваліфікованого персоналу. Успіх малого бізнесу залежить від вдалого управління з боку керівників підприємств і держави як регулятора [8, с. 91].

Все це вимагає мати чіткий перспективний план дій. У цей план варто включити й державну програму реінтеграції Криму й окупованих територій Донбасу. Можливості здійснення цих та інших реформ сьогодні більші, ніж достатні. Також однаковість українців й віра в перемогу народу, наших силовиків дає надії на успішне швидке проведення реформ, повернення України на шлях розвитку й реальної євроінтеграції. А зняття позаблокового статусу доз-

волить пришвидшити основну мету "Україна — НАТО — ЄС".

Отож створення ефективної системи державного управління передбачає:

1) формування дієвого механізму ефективної взаємодії органів виконавчої влади і місцевого самоврядування;

2) усунення дублюючих функцій органів виконавчої влади;

3) ліквідацію надмірної концентрації управлінських функцій у центральних органах виконавчої влади.

Відомо, що регуляція національної економіки здійснюється через планування, яке на основі найкращих світових досягнень науки і практики державного управління, ініціативи громадян та досконалої правової бази задає державі стратегію і тактику її розвитку. Регуляція під контролем народу виявляє першопричини відхилення, оперативно усуває недоліки за рахунок тих, хто їх спричинив, і підкорює систему в режим оптимального функціонування національної економіки України.

Президент, Парламент та Уряд повинні бути під постійним народним контролем. Йдеться про контроль народу за ефективністю роботи всіх урядовців України. В умовах війни функція контролю повинна своєчасно виявляти виникнення небажаних руйнівних проблем, відхилень і збоїв в роботі системи, їх своєчасно усувати і не допускати.

У разі продовження недалекогоглядного, негативно-го ставлення держави до фінансування науки і високотехнологічних галузей економіки Україна взагалі може зникнути з мапи розвинених промислових держав світу. Цей висновок аж ніяк не є перебільшенням, оскільки сьогодні, коли ми говоримо про космічну проблематику, маємо на увазі не лише зоряне небо і безкінечний Всесвіт. Безпека країни, умови сталого розвитку, ресурсний моніторинг, екологія, суцільна комунікаційні та навігаційні сервіси, точне землеробство, протидія глобальним змінам клімату — всі ці сфери мають вагому космічну складову, а конкурентоспроможність країни напряму залежить від рівня космічних технологій. Космічна діяльність в інтересах національної оборони і безпеки — реалізація цільових проектів зі створення техніки та технологій, розроблення новітніх зразків [9].

Досягти конкурентоздатності країни за нинішньої ситуації можна за умови економічної рівноваги у державі — такого становища населення країни, за якого забезпечуються його нормальні умови буття і праці. А це залежить від наявності достатньої кількості основних ресурсів, сталості фінансово-кредитної і грошової системи, забезпечення верховенства права й дієвості правоохоронної системи, посилення готовності війська до захисту держави, захист від епідемій, надійності й ефективності системи самоврядування та державного управління, посилення обороноздатності держави, її ВПК. Держава в умовах війни, епідемій виступає як гарант розвитку високих технологій, інновацій, знань та інформаційних мереж [10, с. 57].

Розвиток національної економіки у структурі сучасного світового ринкового господарства немислимий без активного використання державного регулювання. Без такого регулювання стихійні сили ринку в умовах швидкої лібералізації породжують системний вакуум і явище неформальної інституціоналізації. Як результат останньої — поширення корупції та організованої злочинності. І чим слабший уряд, тим сильнішими стають ці та інші негативні явища в суспільстві. Лише дієздатна й добре організована держава змусить індивідуальні та групові інтереси підпорядковуватись чинному законодавству, а світова інституційна система скоригує історично сформований спосіб поділу глобального продукту.

Відомо, що дерегуляція відкриває кожну національну економіку міжнародному суперництву і глобальній конкуренції, ідентифікує її функціонування, значно послаблює і державну владу, і саму економіку, яка стає некеруваною з внутрішнього центру. Національна економіка перестає бути самодостатньою з погляду інтересів розвитку. Починає діяти глобальний закон внутрішньої компресії економіки, за яким: чим сильніший зовнішній вплив на національну економіку (війна!), тим вище повинен бути рівень її інтеграції, більшою силою внутрішніх взаємозв'язків, сильніший опір негативному зовнішньому впливу і загрозам аж до економічної диктатури.

Агресія Росії, окупація частини території України викликає об'єктивну необхідність активної участі держави у євроатлантичних спільнотах, насамперед НАТО і ЄС, гармонізувавши моделі державної влади з європейськими.

ВИСНОВКИ

За умов внутрішніх і зовнішніх ризиків регулювання національної економіки на макrorівні повинно проходити більш централізовано аж до економічної диктатури, не відкидаючи при цьому дерегулювання на мікрорівні, на рівні громад. Йдеться про посилення державного регулювання економіки в бік зміцнення військово-промислового комплексу (ВПК) й одночасного дерегулювання бізнесу підприємств, зокрема, оборонної промисловості. А щоб підприємство більш ефективно працювало, варто мотивувати бізнес до зростання в конкурентному середовищі. Тобто йдеться про поєднання регуляції і дерегуляції національної економіки:

— на макrorівні — через встановлення економічної диктатури в господарській системі України з метою подолання тінізації та корумпованості, підвищення конкурентоздатності, зокрема воєнно-промислового комплексу, використовуючи досвід і допомогу країн НАТО;

— на мікрорівні — через розвиток малого і середнього бізнесу, державно-приватного партнерства (ДПП) кластерно-інноваційного типу.

Регуляторну політику пропонується спрямувати на деолігархізацію в національній економіці, посилення мілітарності стратегічних підприємств оборонного типу, ліквідацію інституту спекекспортерів продукції військового призначення, покращання співпраці українських і підприємств — партнерів Західних країн у системі транскордонного свробітництва. І взагалі в умовах нинішньої неоголошеної війни з Росією (Московією) економічна політика держави повинна бути більш жорсткою, щоб спрямувати діяльність усіх підприємницьких структур у русло посилення обороноздатності країни аж до економічної диктатури. Тим паче в коронавірусний кризовий період роль державного регулювання економічних процесів повинна бути значно вагомішою, ніж за умов розвинутої ринкової економіки. Чим краще працює ринок, а країна процвітає, тим менше потрібно державі втручатися в економіку, і навпаки, чим далі суспільство від економічної стабільності та розвитку, тим ширшим та масштабнішим повинно бути державне регулювання ринкових відносин, особливо в умовах війни.

Література:

1. Україна — 2030. Стратегія зміни майбутнього. Національний інститут стратегічних досліджень. Економіка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ukraina-2030-strategiya-zmini-maybutnogo> (дата звернення: 6.06.2021).
2. Іванюта С.П. Перспективи кліматичної політики України у контексті європейського зеленого курсу. Національна безпека. URL: <https://niss.gov.ua/> (дата звернення: 4.08.2021).

3. Донбас і Крим: ціна повернення: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е.М. Лібанової, О.М. Ляшенко. Київ: НІСД, 2015. С. 64.

4. Антикризове управління національною економікою: монографія / [І. Малий, І. Радіонова, Л. Ємельяненко та ін.] / за заг. ред. І. Малеого. Київ: КНЕУ, 2017. С. 68.

5. Barro R. (2013), How war upsets the economy. Mercatus Center George Mason University, USA. p. 44.

6. Резнікова О.О. Щодо концепції забезпечення національної стійкості в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-01/analit-resnikova-national-security-8-2020-1-1.pdf> (дата звернення: 20.08.2020).

7. Гринь Т. Україна — ЄС: торгівля в умовах війни, або як пройти в Європу. Forbes Україна. URL: <http://forbes.net.ua/> (дата звернення: 2.05.2020).

8. Косович Б., Дмитрук В. Ризики розвитку малого підприємництва в сучасних умовах глобалізації. Науково-практичний журнал. Економіка та держава. № 5. 2020. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.5. С. 88—92.

9. Горбулін В.П. Космічна стратегія та перспективи розвитку країни. Вісник НАН України, 2020. № 2. URL: <http://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents.pdf> (дата звернення: 30.03.2020).

10. Михасюк І., Косович Б. Конкурентні переваги інноваційних продуктів оборонних галузей в умовах збройних конфліктів. Вісник Львівського університету (серія економічна). ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. Вип. 58. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2020.58.0.5005>. С. 51—61.

References:

1. NISS (2021), "Ukraine — 2030. Strategy for changing the future", Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ukraina-2030-strategiya-zmini-maybutnogo> (Accessed 6 June 2021).
2. Ivaniuta, S. P. (2021), "Prospects of Ukraine's climate policy in the context of the European green course", Natsionalna bezpeka, available at: <https://niss.gov.ua/> (Accessed 4 August 2021).
3. Horbulin, V. P. Vlasiuka, O. S. Libanovoi, E. M. and Liashenko, O. M. (2015), Donbas i Krym: tsina povnennia [Donbass and Crimea: the price of return], NISD, Kyiv, Ukraine.
4. Malyi, I. Radionova, I. and Yemelienenko, L. (2017), Antykrizove upravlinnia natsionalnoiu ekonomikoiu [Anticrisis management of the national economy], KNEU, Kyiv, Ukraine.
5. Barro, R. (2013), How war upsets the economy, Mercatus Center George Mason University, USA.
6. Reznikova, O. O. (2020), "On the concept of ensuring national stability in Ukraine", available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-01/analit-resnikova-national-security-8-2020-1-1.pdf> (Accessed 20 August 2020).
7. Hryn, T. (2020), "Ukraine — EU: trade in war, or how to get to Europe", Forbes Ukraina, available at: <http://forbes.net.ua/> (Accessed 2 May 2020).
8. Kosovych, B. and Dmytruk, V. (2020), "Risks of small business development in modern globalization", Naukovo-praktychnyi zhurnal. Ekonomika ta derzhava, vol. 5, pp. 88—92.
9. Horbulin, V. P. (2020), "Space strategy and development prospects", Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine, vol. 2, available at: <http://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents.pdf> (Accessed 30 March 2020).
10. Mykhasiuk, I. and Kosovych, B. (2020), "Competitive advantages of innovative products of defense industries in condition of armed conflicts", Visnyk Lvivskoho universytetu (seriia ekonomichna), LNU im. Ivana Franka, vol. 58, pp. 51—61.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2021 р.